

General-pukovnik

NIKOLA PEJNOVIĆ

*Metodološki pristup istraživanju Titovog vojnog dela**

I

Pristup istraživanju Titovog vojnog dela determinisan je dvema odrednicama makro-projekta »Titov doprinos savremenom socijalizmu i marksizmu«. U okviru tog projekta istražujemo Titov doprinos razvoju marksističke vojne teorije i prakse kao deo njegove ukupne revolucionarne teorijske i praktične delatnosti. Zatim, da uslovno i relativno odvojeno istražimo i naučno vrednujemo, u odnosu na postojeće spoznaje u svetu i kod nas, njegov doprinos kao vojskovođe i stratega na polju vojne, odnosno odbrambene misli i prakse.

Prema tome, istraživačko polje za našu temu omeđeno je koordinatama od kojih se, pregledno rečeno, jedna odnosi na glavni okvir i sadržaj Titovog vojnog dela, a druga na utvrđivanje njegovog doprinosa u toj oblasti, što na bazi utvrđenih sadržaja implicira šira i uža upoređenja i opredeljuje metodološki pristup i postupke koji omogućavaju postizanje toga ci-

* Članak je prvi put objavljen u »Vojnom delu« br. 4/81, za koji je autor, u toj godini, dobio Nagradu »22. decembar«.

lja. Kada istraživački projekat ne bi sadržavao cilj i zahtev da se naučno opredeli i oceni Titov doprinos u toj kao i u drugim oblastima, zadatak bi bio neuporedivo lakši, ali bi i rezultati, srazmerno tome, bili manji.

Obeležavanje oblasti koja se podrazumeva pod pojmom vojno delo mora uvažavati posebne i specifične uslove u kojima je Tito delovao, originalnost njegovog stvaralaštva i načina razrešavanja istorijskih zadataka vojnom silom i oružanom borbom. Kardeljeva ocena da Tito nikad nije bio vojnik a da istovremeno nije bio i političar i da nikada nije bio samo političar a da istovremeno nije bio vojnik, koliko god je tačna, toliko je i lapidarna, što znači da zahteva dublju razradu, pogotovo kad je reč o specijalnoj studiji koja se odnosi na Titovo vojno delo. Podrobnije razmatranje naznačene relacije dovelo bi nas do kompleksnog zaključka — da Tito nije bio samo političar, već i državnik, ustanički vođa i narodni tribun, a pojam vojnik nužno obuhvata i značenje vrhovni komandant i strateg u uslovima partizanskog rata i masovnih narodnih ustanaka za nacionalno i socijalno oslobođenje naroda i radničke klase. Tito se, takođe kao vrhovni komandant, nalazio i u ulozi trupnog komandanta, rukovodeći bojevima i komandujući bataljonima. Pri svemu tome, on nije vojnik, ni komandant konvencionalnog tipa, doktriniran shematskim načelima i pravilskim odredbama. Na isti način, on nije bio političar usko partijskog i sektaško-dogmatskog tipa, već revolucionar marksističkih nazora i borac za socijalno oslobođenje radničke klase i nacionalno oslobođenje naroda. S obzirom na to, treba odmah zapaziti da je Tito početkom stvaranja prvih jedinica oružanih snaga i prvih organa vlasti pre svega postao državnik čija se uloga i inače, istorijski gledano, pre spaja s ulogom vrhovnog komandanta, nego ova s ulogom političara. To su, dakle, uloge koje se dodiruju i prožimaju, ali ne podudaraju. Preciziranje i uvažavanje tih dinstinkcija nesumnjivo će doprineti utvrđivanju objektivnih sudova i naučnih istina. Svaki istraživač mora odmah zapaziti i maksimalno uvažavati takve činjenice kao što su, na primer, da je Tito već u prvim danima oslobodilačkog rata prevazišao uske partijske okvire i da se s ubeđenjem revolucionara i osećanjem narodnog tribuna i vođe obratio svim narodima Jugoslavije (bez obzira na to što je KPJ izgrađivao na Lenjinovom konceptu i što ju je odlučno usmeravao na kurs socijalističke revolucije), pozivajući ih u

oslobodilački rat, da je stvorio glavni, a zatim vrhovni štab, bez pomisli da komandu deli ili prepusti drugom, ili da se podvr-gava savezničkim strategijskim frontovima u ulozi pomoćne snage u njihovim ratnim nastojanjima. Sve to i još drugih činilaca, okolnosti i vrednosti, koje je Tito uzimao u obzir, podrazumeva preciziranje odnosa opšteg i posebnog, celine i dela i to tako da se jasno obeleže sve veze Titove misaone i praktične delatnosti s njegovim revolucionarnim, političkim i u celini državničkim i društvenim angažovanjem, a da pri tom celina ne zaseni vojni specifikum i obratno da se ne izgubi iz vida da je vojska uvek sredstvo za postizanje određenih političkih i društvenih ciljeva. Kao polazna orijentacija, to znači da se Titovo vojno delo, u pojmovnom i okvirnom smislu, ne može poistovetiti s klasičnim shvatanjem pojma ratne veštine. Štaviše, ono se ne može iscrpiti ni sadržajem ratne veštine oružane borbe u NOR-u i revoluciji. Našu ratnu veštinu nije moguće shvatiti, ni naše ratno iskustvo teorijski urediti ako se tome ne priđe kroz šira vrata, to jest ako se ne posmatraju u neprekidnoj vezi s društvenim karakterom rata i posebno s njegovim vojnim oblikom. U Titovom shvatanju i jedna i druga kategorija su šire od onoga što se uobičajeno podrazumeva pod pojmom ratne veštine. To zahteva da preciziramo našu istraživačku orijentaciju u tom smislu da će problemi karaktera rata i njegovog opštedruštvenog sadržaja biti istraživani u drugoj studiji koja se odnosi na revoluciju, što će nama služiti kao istraženo polazište, a da probleme koji se odnose na vojni oblik rata (masovni narodni ustanci kroz formu partizanskog rata i u neprekidnom dijalektičkom razvoju do frontalnog kao težišnog) sami istražujemo, upoređujemo i naučno oblikujemo. Na isti način, kao što su uslovljene veze između karaktera rata i njegovog vojnog oblika, nerazdvojno su povezani problemi tog poslednjeg i ratne veštine u užem smislu.

Tito je svojim prethodnim saznanjima i iskustvom obuhvatio savremeni rat u totalitetu, u svim njegovim bitnim karakteristikama i vezama: društvenim, političko-klasnim, vojno-tehnološkim, nacionalnim, internacionalnim, tradicionalnim, moralnim i psihološkim. Pri tom je imao u vidu materijalističko-istorijski razvoj i perspektivu u dimenzijama prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.

Razumevanje Titovog shvatanja rata nipošto se ne može iscrpiti nabrojanjem, sistematizacijom, pa ni pojedinačnom

analizom svih činilaca kojima je pridavao važnost. Težina zadatka je upravo u tome da se sagledaju uzajamne veze i uticaji, redosled i skala vrednosti i promene u tom redosledu, različiti nivoi opštosti i to onako kako proizlazi iz Titove najšire društvene, zatim iz vojne misli i prakse. Posebno vredi napomenuti i u početku skrenuti pažnju na kapitalan značaj Titove misli i prakse o ulozi čoveka u ratu. Ukratko, on je u NOR-u i revoluciji uzdigao čoveka na visinu subjekta istorijskih zbivanja, tako da se istorija ne stvara iza njegovih leđa. To je bilo Titovo filozofsko i revolucionarno uverenje i opredeljenje koje je u NOR-u imalo direktne reperkusije na organizaciju oružanih snaga, ratnu veštinu i borbeni moral, i koje će kasnije dobiti dimenzije svetskog buđenja naroda.

U krupnim presecima i globalnim oznakama Titovo vojno delo u užem smislu sazdano je od krupnih celina koje svojim užim sadržajem i karakterom, u smislu novina, traže temeljito izučavanje, sistematizaciju, komparaciju i najširu naučno-teorijsku valorizaciju. Za ovu priliku ćemo ih jednostavno navesti.

1. Vojni oblik NOR-a, kao originalna i specifična sinteza narodnih ustanaka, partizanskog i kombinovanog frontalno-partizanskog načina dejstva.

2. Ratna veština ili, drugim rečima, strategijski, operativni i taktički način upotrebe oružanih i drugih snaga u oružanoj borbi.

3. Organizacija oružanih snaga od prvih oružanih grupa do armija sa svim specifičnostima i dijalektičkim procesima.

4. Organizacija rukovođenja i komandovanja od Vrhovnog štaba, preko nacionalnih glavnih štabova, do komandi operativnih sastava i teritorijalnih ustanova i jedinica.

5. Izgradnja borbenog morala oružanih snaga i naroda, uključujući sve njegove elemente, izvore i nosioce.

6. Organizacija materijalnog snabdevanja oružanih snaga, pre svega oružjem, opremom, hranom, i zbrinjavanje ranjenika i bolesnika.

7. Vojno-politički odnosi sa saveznicima u toku II svet-skog rata, uključujući strategijsko-operativna sadejstva u oružanoj borbi.

8. Konceptija opštenarodne odbrane u duhu marksističke ideje o naoružanom narodu.

9. Posleratna organizacija oružanih snaga, uključujući u to programe njihovog naoružavanja, opremanja, obučavanja i ukupnog razvoja sa najznačajnijim promenama u tom pogledu.

10. Naša vojna misao o primeni oružane borbe i drugih vidova otpora u ONOR-u, sa orijentacijom na vlastite snage i na vojnu moć čitavog naroda i uz totalno korišćenje sredstvi-ma, prostorom i vremenom.

Iz ovog navođenja je vidljivo, što je u teoriji i inače bilo jasno i što potvrđuje naše iskustvo iz NOR-a, da je oružana borba, u svim svojim dimenzijama, glavni sadržaj rata. Pored toga, za revolucionarno-oslobodilački rat, kao i za narodne ratove uopšte, važe i posebne zakonitosti, drukčije od onih koje se javljaju u klasičnim oružanim sukobima. I, — najposle, svaki rat je individualna pojava, po celokupnom sklopu istorijskih uslova i okolnosti u kojima se vodi, uključujući u to ulogu subjektivnih snaga i ulogu vojskovođa i stratega. Za problem te vrste pravi i potpuni odgovori se ne mogu naći u teoriji i praksi politike, sociologije, psihologije i drugih društvenih nauka, već te odgovore daje vojna teorija i praksa, zbog čega i zavređuje ulogu posebne naučne discipline ili čak i više njih, kao i ovu vrstu istraživanja o kojoj sada raspravljamo. Pri svemu tome, od velikog je načelnog i praktičnog značaja da se u potprojektu polazilo od kriterija prema kome je predmet istraživanja koji obuhvata vojno delo šira odrednica od ratne veštine; da se u prilazu razradi i istraživanju uvek mora pažljivo voditi računa o tome da je oružana borba, kao poseban fenomen fizičkog sukoba zaraćenih strana, pod snažnim dejstvom političkih i društvenih činilaca; i da se oružana borba u NOR-u, Titovo vojno delo u celini i ratna veština posebno, mogu naučno sagledati tek u svetlosti narodno-oslobodilačkog i klasno-socijalnog karaktera našeg rata i širokog učešća naroda u oružanoj borbi. Utvrdimo još jednom i izričito da je pojam Titovo vojno delo širi od pojma ratne veštine, da se ne odnosi samo na teoriju već da u svom zahvatu sadrži i teoriju i praktična ostvarenja i da je po unutar-njoj strukturi daleko obuhvatnije od klasičnog poimanja ne samo ratne veštine, već i klasičnog vojnog dela. Međutim, s druge strane, pod pojmom Titovog vojnog dela nije opravdano uključivati njegovo široko i različito stvaralaštvo iz drugih oblasti, kao što su međunarodni odnosi, borba za mir i nesvrsta-

vanje, aktivnosti u vezi s različitim problemima našeg unutrašnjeg društvenog razvoja i dr., što se ponekad u najboljoj nameri čini, a što objektivno umanjuje njegovu veličinu i svestranost njegovog dela . . .

II

Određivanje opštih okvira predmeta istraživanja ukazuje na njegove glavne sadržaje kroz oba istorijska perioda. Smisao toga je da istraživanje usmeri na čvorišta koja su primarno značajna za ostvarenje naučnoistraživačkog cilja i zadatka. Kao što smo rekli, ta projekcija, u horizontalnoj ravni, uslovno bi se mogla shvatiti kao kvantitativno obuhvatanje predmeta, dok se u vertikalnoj ravni bliže i preciznije naznačuje sadržaj doprinosa i zahtev za kvalitativno raščlanjivanje tog doprinosa po vrsti i veličini. Zahtev sadržan pod pojmom doprinos obavezuje da se odrede relacije apsolutno — relativno; poznato — nepoznato, teorijsko — praktično i njihova ukupna valorizacija u prostornim i vremenskim, odnosno svetskim i istorijskim kriterijumima. Samim tim istraživanje će se morati služiti širim historiografsko i teorijsko komparativnim metodama da bi se na što objektivniji način odredila veličina i značaj Titovog doprinosa u toj oblasti. Pod tim se podrazumevaju procesi i postupci od otkrivanja i utvrđivanja činjenice i podataka do naučne upotrebe mnogih teorijskih veličina, počev od njihove misaone do realizacijske faze, odnosno od ideje do ostvarenja. Već smo do sada doživeli da nam se, s jedne strane, dokazuje kako nismo ništa novo ni značajno učinili, već da se neopravdano hvališemo i neskromno razmećemo — dok se, s druge, tvrdilo kako je sve što smo napravili jednostavno naređeno i poručeno izvana, a mi smo delovali kao slepi izvršioci tuđe volje. Upravo zbog takvih i sličnih pokušaja, i naša nauka je pozvana da svojim sredstvima i metodama brani ono što smo stekli i na čemu su, pored ostalog, zasnovane naša sloboda i nezavisnost i ukupna egzistencija naše društvene zajednice.

Preciziranje te odrednice ima za smisao da se pri istraživanju svakog problema iz sadržaja predmeta meritorno utvrdi šta je Tito kao strateg, vrhovni komandant i nesumnjivo presudna ličnost o tom problemu prethodno znao, a šta

je rezultat isključivo njegove izvorne misaone kreacije, njegovog intelekta i karakternih ličnih osobina. Već iz ovog je jasno da je reč o dve vrste doprinosa koje su međusobno najtešnje povezane, koje su uvek bile u bliskoj interakciji i neprekidnoj uslovljenosti. Reč je upravo u mnogostrukim osobinama i kvalitetima jedinstvene ličnosti. Jedna vrsta doprinosa vezana je za intelektualnu stranu njegove ličnosti i za širinu njegovih znanja i spoznaja bilo da je reč o znanjima postignutim kroz teorijske-obrazovne načine, ili pak o onim stečenim kroz praksu ličnih iskustava. Druga vrsta njegovog doprinosa vojnom delu zasnovana je na ličnim osobinama njegove ljudske prirode, izraženim kroz čvrstinu karaktera, stepen lične i opšte hrabrosti, odlučnosti, kroz jačinu i upornost volje, prirodu pronicljivosti i snalažljivosti i ostale psihičke i fizičke značajke njegovog ljudskog profila. Svetska istorija i vojna teorija su dokazale da se bez tih poslednjih faktora ne može u naučno relevantnom smislu ocenjivati bilo koja ličnost koja je vršila funkciju vojskovođe i vrhovnog komandanta. Sve je razumljivo povezano s osobenošću istorijskih uslova u kojima se vodi svaki rat i s dokazanim istinama da tim osobenim uslovima mogu odgovarati samo osobene i njima saobražene i dorasle ličnosti.

Kada govorimo o našem projektu, odnosno o Titovom doprinosu vojnom delu, pomenućemo samo nekoliko ilustracija radi objašnjenja navedenih tvrdnji bez namere da se bilo šta prejudicira, ili prerano sugeriše istraživačima.

Prilikom obrade i naučne ocene vojnog oblika našeg rata, razume se da ćemo pod optikom imati sve one strane i domaće istorijske primere koji bilo čime podsećaju na karakter i formu našeg NOR-a (Rusi, Španci, Sovjeti, Kinezi), ali će se bez ikakve sumnje pokazati da je u svojoj osnovi Titova ideja o načinu njegova vođenja samorodna, inicijalna i u celini plod njegovog uma i osobina.

Nigde se jasnije ne ispoljava suština problema i istorijski značaj pravilnog izbora vojnog oblika (i sadržaja) rata, ili oblika celine oružane borbe kao u Titovoj odluci i strategijskoj orijentaciji dramatične i sudbonosne 1941. da narodnooslobodilački rat naroda Jugoslavije i socijalističku revoluciju otpočne i vodi podizanjem masovnih narodnih ustanaka u svim krajevima i zemljama Jugoslavije, u formi široko razvijenog sveobuhvatnog, ali i iz jednog centra vođenog partizanskog

rata. Radi lociranja te odluke u njene istorijske koordinate, potrebno je imati na umu da su se Titu i rukovodstvu KP Jugoslavije u tom času, teorijski uzev, nudile i druge varijante i modeli vojnog oblika rata, od kojih su jedni mogli biti u većoj ili manjoj meri ostvarljivi a drugi čak ni u minimalnom stepenu. Ali svaki drugi izbor, sem onog za koji se Tito opredelio, neminovno bi vodio u jednu ili drugu vrstu neuspeha i u krajnjoj konsekvenci u totalan poraz.

Jedan od takvih modela su gerila i njena vojnostrategijska upotreba u formi diverzija i takozvanog pokreta otpora, što nije stajalo samo kao teorijski model, već i kao sugestija sa strane i konkretna praksa u evropskoj stvarnosti, motivisana isključivo ciljevima vojnog slabljenja okupatora i agresora i striktnom ostajanju, u društvenom smislu, na terenu nacionalnooslobodilačke borbe. S takvom orijentacijom i njenim praktičnim ostvarenjem, ostali bismo bez vlastite socijalističke revolucije, bez samostalno izvojevanе slobode i bez izgradnje revolucionarnih oružanih snaga i sistema nove revolucionarne vlasti još u toku oslobodilačke borbe, sa svim kasnijim dobro poznatim konsekvencama koje bi iz toga svega proistekle.

Iskustva iz prakse evropskog radničkog pokreta i uspelih i neuspehlih revolucionarnih preokreta nudila su varijantu oružane borbe koja se, orijentirno rečeno, karakteriše generalnim štrajkom, borbom na barikadama, uličnim demonstracijama, uz nastojanje da se u prvim časovima ustaničkim odredima osvoje glavni punktovi stare državne vlasti, kao što su pošta, radio, ministarstva, policijske stanice itd., i da se potom oružana borba širi van velikih gradova ka periferiji i u unutrašnjost zemlje. Nije potrebno posebno dokazivati da bi i svaki pokušaj te vrste u našem slučaju vodio direktno u neuspeh i da bi značio sigurno uništenje revolucionarnih ustaničkih snaga i radničke klase, čak bez obzira na njenu snagu i borbenu raspoloženje. A pojavljivale su se i u nas pojedinačne ideje te vrste, kojima se plediralo za takav koncept vojnog oblika rata.

Istorijska iskustva iz ustanka naših naroda u daljnjoj i bližoj prošlosti mogla su asocirati i upućivati na pokušaje grupisanja ustaničke vojske na jednom delu državnog prostora s ciljem da se sačuva slobodna teritorija i da se ona postepeno širi i povećava u skladu sa slabljenjem okupatora i vlastitim jačanjem. Koliko god je u tim ranijim ustancima bilo eleme-

nata gerile, njihovo glavno obeležje je ipak bilo manevrisanje po unutrašnjim pravcima i proširivanje i čuvanje stečene slobodne teritorije, što znači više ili manje izraženo frontalno sučeljavanje protivničkih strana. Jedno vreme je i kineska revolucija pribegavala unekoliko sličnim vojnim rešenjima, a i u nas je u toku NOR-a bilo delimičnih odstupanja od koncepta partizanskog rata, što je bila posledica neshvatanja i nemogućnosti blagovremenog ovladavanja stihijnim procesima koji su neizbežni u svakom pokretanju masa. Vojni ishod takvog eventualnog strategijskog rešenja doživeo bi istu sudbinu kao i varijanta sa barikadama, zbog čega je Tito od početka snažno naglašavao da je operativni prostor cela Jugoslavija i da oružanu borbu treba razvijati na čitavom prostoru Jugoslavije.

Opšti i naši posebni uslovi, vojna strategija zaraćenih strana u drugom svetskom ratu, posebno kompleksni društveni ciljevi KPJ, koji su u organsku celinu spojili nacionalnooslobodilački rat i socijalističku revoluciju, presudno su opredelili vojnu formu rata i sadržinu naše strategije oružane borbe koju je Tito jasno definisao, uporno sprovodio i odlučno branio od svih spoljnih i unutrašnjih pokušaja njene deformacije i odstupanja od postavljenih ciljeva. Dakle, to je bio takav vojni oblik rata koji je obezbeđivao dovoljno široke okvire da se od početnih ideja, organizacionih formi i metoda borbe, postepenim jačanjem pokreta u celini i oružane borbe uzlaznom linijom razvijaju oružane snage i oblici njihovih borbenih dejstava sve do stepena koji je obezbedio definitivnu nadmoć nad protivnikom i njegov krajnji poraz. Uz sve ostalo, oblik oružane borbe obezbedio je da se manevrom u vremenu i prostoru omogući narastanje naših snaga, a ne da se ostane na početnim organizacionim oblicima i da se postigne takvo njihovo grupisanje u prostoru koje je dovelo da stvaranja sve više slobodnih teritorija i sve većih njihovih razmera, što je, konačno, preraslo u potpuno i celovito oslobođenje zemlje. Pri tom je u završnoj fazi oslobodilačkog rata došlo do primene i frontalnih dejstava kao dominantnih, ali nikada kao jedinih i samih po sebi dovoljnih za postizanje krajnjih ciljeva oružane borbe i rata. To su bili jedini mogući putevi oslobodilačkog rata i revolucije i jedine forme vojne strategije, odnosno strategije oružane borbe.

Verovatno će na isti način pažnju istraživača privući model i dijalektika stvaranja i razvoja naših oružanih snaga u NOR-u, na čemu je Tito tako predano i reklo bi se s posebnim afinitetom radio. Utvrdićemo koliko je praksa oktobarske revolucije inspirisala naziv partizanskih odreda kod nas i političkih komesara u njima ili koliko je praksa španskog građanskog rata refleksivno uticala na naziv naših partizanskih brigada. Međutim, ceo koncept razvoja naših oružanih snaga, od prvih grupa, preko poznatih stepena njihovog izrastanja po suštini, po načinu organizacije, odnosima, po vremenskoj dinamici, načinu borbene upotrebe itd., u celini je novo do tada nepoznato ostvarenje, koje će verovatno značiti krupan istorijski i teorijsko-praktični doprinos Tita vojnom delu i vojnoj organizaciji naših i svih drugih malih i potlačenih naroda.

Bez obzira na to što je organizacija komandovanja u širem smislu sastavni deo organizacije oružanih snaga, mi ćemo mu verovatno morati prići kao posebnoj temi i problematici upravo zbog toga što u Titovim rešenjima ima toliko naučno-teorijskih originalnosti koje se sigurno na drugoj strani neće naći. Institucija Vrhovnog štaba je u toku dugog perioda bila istovremeno najviši organ komandovanja, političko predstavništvo, pa i zakonodavno telo, i upravni organ dok su glavni štabovi današnjih republika i pokrajina ne samo potčinjene operativne komande, već i organi nacionalnih predstavništava s širokim, mada manje opsežnim prerogativima nego Vrhovni štab. U tom sklopu je zanimljivo otkriti čak i to kako je došlo do naziva i kako je glavni štab prerastao u vrhovni, da bi se atribut glavni pojavio u množini, kao komandni stepen srednjeg strategijskog ranga. U tom smislu nema potrebe za više ilustracija.

Kad je reč o vrsti doprinosa koji je primarno vezan za Titove karakterne crte i osobne kvalitete, biće potrebno da se ima na umu da je on, kao vrhovni komandant, gotovo sve vreme dejstvovao na bojištu, izvrgnut fizičkim i psihičkim pritiscima neposredne oružane borbe i svirepostima okupatora i kvislinga nad pobunjenim narodima, nedužnim ljudima, ranjenicima, decom itd. Posebno se mora voditi računa da u partizanskim i oslobodilačkim ratovima svaki protivnik prvenstvenu pažnju poklanja uništenju ustaničkih vođa i popularnih ličnosti i da na različite načine pokušava da ih likvidira i tim putem, uz korišćenje psiholoških efekata, uguši pokret

i postigne pacifikaciju. Dejstvujući u takvim uslovima, Tito je dao doprinos vojnom delu ne samo misaonim kreacijama svoga uma i intelekta i visokog vojnog talenta, već i snagom volje, hrabrošću, odlučnošću i postojanošću da se ono što je novo kao i ono što je poznato oživotvori u praksi. Sigurno će svaki istraživački poduhvat potvrditi da je u Titovoj ličnosti prodornost uma uvek bila u željenom odnosu sa snagom volje. Dokazna elaboracija te teze može se postići bez drugih primera kroz četiri prelomna i najsnažnija istorijska momenta kojima je odolela snaga njegove ličnosti. Reč je o istorijskoj odluci za dizanje ustanka u besprimerno teškim uslovima, kritičnoj situaciji nakon neprijateljskih ofanziva krajem 1941. i u prvoj polovini 1942. godine, 4. i 5. neprijateljskoj ofanzivi i Staljinovom udaru, koji je ipak došao iza leđa i iznenadno, a koji je po svim proračunima morao biti uništavajući. Mislimo da navedene ilustracije ukazuju na značaj i prirodu jednog i drugog izvora Titovog jedinstvenog doprinosa vojnom delu, a da njihovo relativno podvajanje i razlaganje ima za smisao ukazivanje na praktični i teorijski aspekt Titovog vojnog stvaralaštva.

U vezi sa svim rečenim postoji još jedan izazivački i u naučnom smislu opravdan metodološki problem ili aspekt šireg metodološkog pristupa. Reč je o tome da se pri analizi bilo kojeg koncepta, ideje, zamisli ili odluke od šireg značaja, ustanovi koliko su one u početnoj fazi unapred dosezale kao zaokružene i osmišljene veličine. Drukčije rečeno, reč je o dijalektici Titove vojne misli, o lancu uzroka i posledica i čestom pretvaranju jednih u druge, o primarnim i izvedenim determinantama, o korišćenju vlastitog iskustva i fleksibilnom korigovanju ranijih zamisli, ideja i konceptata. Menjanje objektivne stvarnosti subjektivnom aktivnošću, kroz borbu postaje objektivnim uzrokom za način daljeg ponašanja i za dalji progresivni razvoj, izgradnju vojne organizacije i ratne veštine, kao i za ukupnu sadržinu vojnog dela. Bez obzira na to što se naše istraživanje neće primarno odnositi na događajnu istoriju, niti biografsku obradu Titove ličnosti — biće neophodno utvrditi kakvu je sliku NOR-a Tito video i anticipirao u vreme donošenja odluke o ustanku, ili do kojeg stepena vojne izgradnje je imao u očima strukturu vojne organizacije kad je stvarao »male lako pokretljive partizanske odrede« 1941. godine itd. Titova misao i praksa u oblasti vojnog dela

su evoluirale, razvijale se na osnovi promene materijalne i druge osnove rata i odbrane, odnosa snaga u svakom periodu, stečenog iskustva, kritičnog ispitivanja, odnosa u svetu itd. Naš je zadatak, nesumnjivo, da taj razvoj pokažemo u njegovom dijalektičkom jedinstvu i povezanosti. Kod analize Titovih zamisli i odluka, njegovih opštih stavova i pogleda o vojnoj strategiji NOR-a morali bismo biti dosledni u nastojanjima da striktno vodimo računa o činjenicama koje je mogao imati i imao pred očima, i o sasvim konkretnim uslovima u kojima je delovao. Drugim rečima, da se držimo onoga što nalazimo u njegovim tekstovima, da se u to pažljivo udubljujemo, a da pri tom mehanički ne dodajemo naknadno saznate činjenice i da se ne upuštamo u nedovoljno zasnovane rekonstrukcije. Oslonac na do sada izvršene obrade mora zavisi od stepena njihove naučne verifikacije i od širine njihove uporedne saglasnosti.

Veličina Tita kao vojskovođe i stratega ogleda se u tome što je on svetu pružio novu koncepciju oružane borbe za slobodu i nezavisnost, realizovanu kroz praksu našeg NOR-a, koja je predstavljala negaciju okupacijskog prava nadmoćnog zavojevača i time otvorila perspektivu svim porobljenim zemljama da se osloncem na snagu naroda i kroz vojni oblik njegovog organizovanja suprotstave agresoru i kolonizatoru.

Istovremeno je to bio primer kako se u sintezi sa oslobodilačkim ratom može izvesti i socijalistička revolucija kroz vojnu formu širokog i masovnog partizanskog rata zasnovanog na opštenarodnim ustancima, planski i samostalno usmeravanim do konačne pobeđe.

Titova koncepcija opštenarodne odbrane, koja je očevidno ukorenjena u NOR-u, zasnovana na saznanjima i iskustvima tog rata, ipak nije njihova doslovna kopija, nego obogaćivanje i razvoj saobrazno novim u mnogo čemu izmenjenim našim i opštim svetskim uslovima. Naša istraživanja, obrade i sistematizacije moraju omogućiti da se vidno sagleda Titov odnos prema promenama koje je doneo materijalni, politički, kulturni i svaki drugi napredak našeg društva na osnovama socijalističkog samoupravljanja i posebno prema promenama u položaju i ulozi čoveka, radnih ljudi i građana, naroda i narodnosti u našem društveno-političkom sistemu, i to povezano s razvojem našeg odbrambenog koncepta.

Poznato je da se svuda gde je do sada dolazilo do revolucionarnih društvenih promena po pravilu pribegavalo destrukciji i razbijanju stare buržoaske vojske i uporedo s tim do stvaranja novih narodnih i revolucionarnih oružanih snaga koje su i po sastavu, unutrašnjim odnosima i ukupnom usmeravanju bile nove i revolucionarne. Međutim, posle osvajanja vlasti kroz procese njene konsolidacije i takve revolucionarne armije su postepeno poprimale oblik i karakteristike starih stajaćih i klasičnih vojski, kao sastavni deo birokratizacije i etatističkog kursa novih društava. Etatistički strogo centralizovani i birokratski otuđeni sistemi uređivali su i vojnu organizaciju na način koji je bio u skladu s opštim kursom i, štaviše, vojna mašinerija je korištena kao sredstvo za postizanje velikodržavnih hegemonističkih i unutrašnjih nedemokratskih ciljeva. Tito je, kao što se zna, u tom pogledu učinio nov istorijski krupan revolucionarni korak u smislu podruštvljavanja odbrambenih poslova, među kojima i vojne organizacije. Veličina i važnost tog koraka i sa teorijske i sa praktične strane treba u našem istraživanju da dobije puno i jasno osvetljenje i naučnu konotaciju. Utoliko više ukoliko je načinjen u razdoblju u kome je jačanje etatističko-militarističkih i vojno-industrijskih kompleksa u svetskim razmerama bilo najizrazitije.

Originalnost Titove koncepcije dužni smo da istražujemo i u oblasti sadašnje organizacije naših oružanih snaga i njihovog društveno-političkog i vojno-tehnološkog karaktera. Pri tom ćemo morati da držimo pod lupom Marksovu ideju o naoružanom narodu vezanu za vojnu organizaciju pariskih komunara, ali u najtešnjoj vezi sa savremenim uslovima, našim i svetskim, i s karakteristikama savremenog rata i oružanih sistema. Mislim da neće biti neumesno ovde napomenuti da je Tito, koliko god da je nenadmašan tvorac i osvedočeni protagonist partizanskog rata, ipak uvideo i njegove slabe strane i nije bio spreman da sve što je vezano za taj tip rata i vojne organizacije nekritički idealizuje i bez pogovora podržava. Često je bio u situacijama kada bi mu efikasnija vojna snaga, sa snažnijom vatrenom moći, s većom silinom udara omogućavala da se uspešnije izrazi i sukobe brže i povoljnije rešava u svoju korist. Njemu je bilo jasno da se svaki vojskovođa koristio veštinom, lukavstvom i originalnošću manevara, ali ni jedan od znamenitih nije zanemarivao materijalnu

snagu i fizičku silu koje su, u krajnjem, rešavale ishode sudara. I to ulazi u njegova ukupna iskustva, što mu je stalno služilo kao korektiv pri današnjoj organizaciji, opremanju i obučavanju oružanih snaga, naročito operativne armije, ali ga, kao revolucionarnu ličnost krupnog formata, nije navelo na gledište koje bi potcenjivalo snagu čoveka i naroda i preferiralo opasni vojni tehnokratizam. Formula — širina, dve vrste i dva dela oružanih snaga uvek su mu bili pred očima.

Titova koncepcija opštenarodne odbrane nije, dakle, prosto odstupanje od postojećih strategijskih i vojnih organizacionih obrazaca, već ideja i plan za radikalno nov pristup problematici odbrane koji je zasnovan na revolucionarnom geslu da se radni čovek i građanin uvedu u samo središte odbrambene politike i praktičnih poslova, bez čega nema ni slobode čoveka ni mogućnosti uspešne odbrane u današnjem svetu blokovskih planetarnih nadmetanja i apokaliptičkih pretnji. To bi bio glavni tok i generalno usmerenje Titovih ideja na kojima će se i dolazeće generacije učiti i vaspitavati, zbog čega se i traži njihova konzistentna naučna prezentacija. Pri tom moramo obratiti pažnju na to da ono što je složeno u Titovoj koncepciji ne pojednostavljujemo i da ono što je jednostavno ne uprošćavamo. Mora se voditi računa da sve ideje nisu identične praksi i da sve orijentacije nisu ravne realizaciji, već da je reč o procesima kroz koje će dolaziti do modifikacije ideja i do nadraščanja prvobitnih rešenja, pri čemu je najznačajnija revolucionarna usmerenost da se čovek, narod i radnička klasa učine stvaraočima svoje sudbine, u što kao životno važno ulazi i pitanje odbrane.

Naposletku, naznačio bih još jedan problem koji nam postavlja krupnu obavezu. Tito je imao dragocenu osobinu da na sažet i jasan način iskazuje duboke misli i komplikovane probleme. Saglasno tome, u interpretaciji rezultata do kojih budemo došli istraživanjem i naučnim uređivanjem Titovog vojnog dela, bićemo obavezni da težimo jasnoći, jednostavnosti i unutrašnjoj logici kojom je Tito izlagao sopstvene zamisli i objašnjavao praksu. Tito je bio dijalektički um koji se razvijao i koji je stvarao usred najžešćih društvenih i klasnih i vojnih suprotnosti, koje su kulminirale u velikim svetskim ratovima kao najsloženijem sukobu snaga, interesa, volja, strategijskih zamisli i postupaka. Ali on nije zastao na stupnju utvrđivanja suprotnosti, već je tragao za razrešenjima i na-

lazio ih. Upravo to i jeste dovelo do sintaktičke i stilske jasnoće i sažetosti njegovog izraza.

U istraživanju Titovog vojnog dela imaćemo veliku olakšicu u tome što je već objavljeno mnogo njegovih radova. Imam na umu, pre svega, naučno-kritičko priređivanje *Titovih sabranih dela* od kojih je prvih deset tomova već dostupno istraživačima, zatim *Titova vojna djela*, ogromnu istorijsku građu u Zbornicima dokumenata iz NOR-a, velik broj knjiga, studija, eseja domaćih i stranih autora. Pri tom su naročito važne one knjige i studije koje ukazuju na marksistički pristup i metod analize, autentično prikazuju istorijske okolnosti, produbljeno ispituju meritorne vojno-političke činioce, pa i one koje umetnički osvetljavaju Titovu ličnost, misao i delatnost.

Na kraju, izražavam svoje uverenje da ćemo mi Titovi savremenici njegovo vojno delo, kao našu dragocenu tekovinu, uspeti da istražimo, naučno obradimo, povežemo i sistematizujemo na način koji će biti dostojan njegovog tvorca. Sve to da bi trajno ostala živa inspiracija mnogim pokolenjima koja će raditi na organizaciji naše odbrane i na daljem razvoju naše vojne misli i prakse.

SUMMARY

METHODOLOGICAL APPROACH TO THE RESEARCH OF TITO'S MILITARY WORK

This article was first published in »Vojno delo« No. 1/1981, when it brought its author the highest annual reward of the Yugoslav People's Army for works in the field of military theory and art of war »22nd December Prize«. The article is reprinted in this issue of »Vojno delo« as an *In Memoriam* to its author, who published the greatest part of his theoretical works in this magazine.

The article pleads for a more complete and subtle research of Tito's contribution to the military science and art of war. It actualizes an essential theoretical issue — how the modern Yugoslav military thought could be with more argument based on Tito's military work? In this respect, two very significant theoretical-methodological suggestions given by the author are to be noted:

First, Tito was not a professional military leader, in the narrower sense of the word, but a revolutionary creator whose military work makes only an element of his great complex of revolutionary work. Therefore, in a research of Tito's military work one must start from the most general social, revolutionary, political and military context. Tito is not exclusively either a theorist only or a practicer only, but both of these simultaneously. He did not create theory as a study but above all as an anticipation of practical action. His military work is a dialectical synthesis of theory and practice.

Second, in conducting our research of Tito's military work, that makes the foundation of our military science and art of war, we must endeavour to reconstruct as positively as possible Tito's method of solving the military problems. This method must be for us the example of the way for discerning the historical truth and for making optimal decisions in different objective and subjective circumstances.

R E S U M E

APPROCHE MÉTHODOLOGIQUE DE L'ÉTUDE DE L'ŒUVRE MILITAIRE DE TITO

Le présent article a été publié pour la première fois dans »Vojno delo« numéro 1/1981; en cette année-là, il a valu à son auteur le plus haut titre de reconnaissance décerné dans les forces armées — dans le domaine de la théorie militaire et de l'art de la guerre — le prix »Le 22 décembre«.

Nous reprenons cet article en témoignage du souvenir que nous gardons de cet auteur dont les travaux théoriques furent publiés en majeure partie dans notre revue.

Cette oeuvre plaide pour une étude plus complète et mieux approfondie de la contribution faite par Tito à la science militaire et à l'art de la guerre. Elle rend actuelle une question théorique essentielle, à savoir comment fonder la pensée et la pratique militaires modernes en Yougoslavie, et d'une manière mieux argumentée, suivant l'oeuvre militaire de Tito. Dans cette optique, l'auteur dégage de façon évidente des suggestions théoriques-méthodologiques de très grand intérêt.

Primo, Tito n'est pas un militaire professionnel dans l'acception restreinte de ce terme mais bien un créateur révolutionnaire dont l'oeuvre militaire n'est qu'un des éléments de la grande synthèse faite par Tito. C'est pourquoi, dans l'étude de l'oeuvre militaire de Tito, l'on doit procéder depuis plusieurs contextes, à savoir social le plus large possible, révolutionnaire, politique et militaire. L'on ne peut pas dire pour Tito qu'il serait exclusivement théoricien ou praticien, mais il faut dire qu'il a fait les deux à la fois. Ce n'est pas en homme de cabinet.

qu'il développe sa théorie; celle-ci a été surtout faite par anticipation sur l'action pratique. Son oeuvre militaire résulte d'une sythèse dialectique de la théorie et de la pratique.

Secondo, dans l'étude de l'oeuvre militaire de Tito en tant que fondement de notre science militaire et de l'art de la guerre, nous devons nous efforcer de suivre, avec autant d'esprit de conséquence que possible, la méthode pratiquée par Tito pour résoudre les problèmes militaires. C'est là notamment que nous devons voir les jalons à suivre lorsque il s'agit d'aboutir à la vérité historique et de prendre la décision qui soit la meilleure dans des circonstances objectives et subjectives différentes.

Р Е З Ю М Е

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ИССЛЕДОВАНИЯМ ВОЕННОГО ДЕЛА ТИТО

За настоящую статью, впервые опубликованную в „Военном деле” № 1/1981, автору в этом же году присвоено высшее признание в вооруженных силах в области военной теории и военного искусства — награда „22 Декабря”.

Статью теперь снова публикуем в память об авторе, который большинство своих теоретических произведений опубликовал именно в нашем журнале.

В труде отстаивается более полное и тщательное исследование вклада Тито в военную науку и военное искусство. Выдвигается один существенный теоретический вопрос: каким образом югославскую современную военную мысль и практику более аргументированно обосновать на военном творчестве Тито. В связи с тем замечаются две весьма значительные теоретическо-методологические суггестии автора.

Во-первых, Тито не профессиональный солдат, в более узком значении этого понятия, но революционный создатель, военное дело которого является только одним из элементов его великого революционного синтеза. Поэтому, изучая военное дело Тито, надо исходить из широчайшего общественного, революционного, политического и военного контекста. Тито — не только теоретик, и не только практик, но и то и другое одновременно. Теорию он не создавал по-кабинетски, но в первую очередь, как антиципацию практической деятельности. Его военное дело является диалектическим синтезом теории и практики.

Во-вторых, в исследованиях военного дела Тито, как основы нашей военной науки и военного искусства, мы должны стараться, чтобы как можно надежнее реконструировать его метод решения военных проблем. Именно это нам должно послужить вехой обнаружения исторической истины и принятия оптимальных решений в различных объективных и субъективных обстоятельствах.